

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

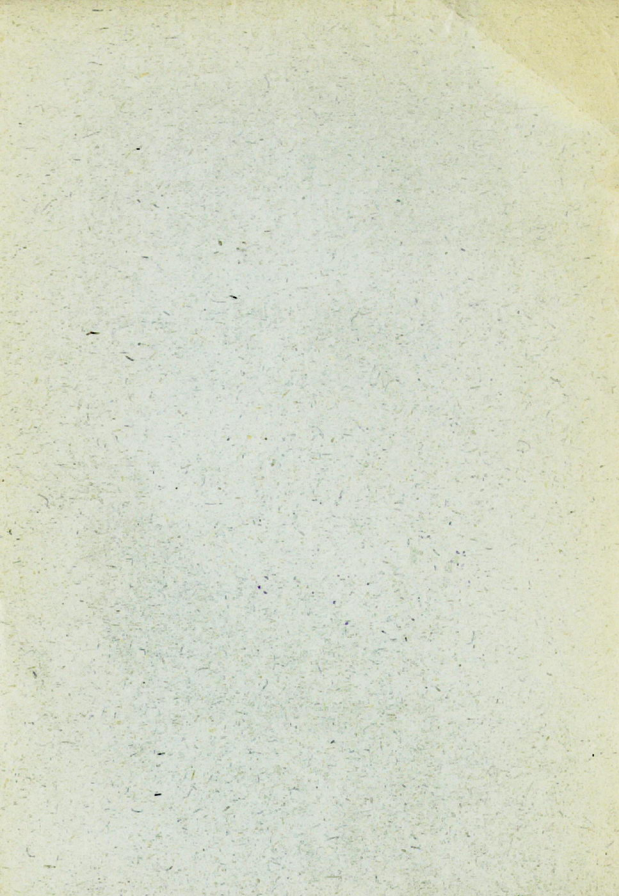
Վ. ԻԿՈՆՈՍՏՈՍՈՎ

ՅԵՎ

Մ. ՄՅԱՍՆԻԿՈՎ

== ՀԵՏԵՎԱԿԻ ==
ՄԱՐՏԱԿԱՐԳԵՐԸ

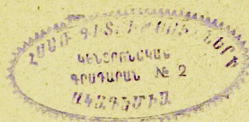
1930

Լ. ԻԿՈՆՈՍԱՆՈՎ ՇԵՎ Մ. ՄՅԱՍՆԻԿՈՎ

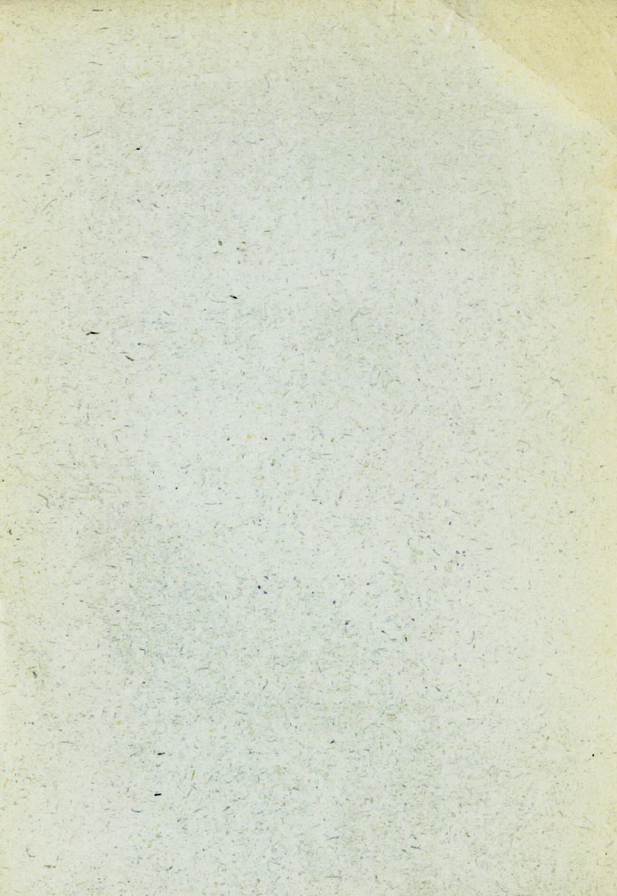
356

ՀԵՏԵՎԱԿԻ
ՄԱՐՏԱԿԱՐԳԵՐԸ

ՇԵՐԻԿՈՒՄ

1980

ՀԱՅԳՈՂԻՅՐԱՑ

Գրառեալ 3094 (բ) Պատկեր 1184 Տիբաժ 3000

«Հենեկանի մարտաւարգերը» գրքուկում
հասկացողութիւնն և տրվում ժամանակա-
կից մարտում հետեակի ունեցած նշանա-
կութեան մասին, հետեակի մարտական աշ-
խատանքի մասին և հետեակի մարտակար-
գերի մասին՝ հարձակողական և սլաշտար-
նողական մարտում:

Գրքուկը նկադազարգոված և:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԷ

69

Հետևակի նշանակութիւնը ժամանակակից մարտում	3
Հետևակի մարտական աշխատանքները	8
Հետևակի մարտակարգերը պաշտպանութիւն հակառակորդի վրա հարձակման	26
Հետևակի մարտակարգերը պաշտպանութիւն ժամանակ	39

ՀԵՏԵՎԱԿԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱ- ԿԻՑ ՄԱՐՏՈՒՄ

Չնայած ներկայիս ռազմական տեխնիկայի հզորագույն զարգացմանը, մարտի յեւթը կախված է հետևակի հաղթանակից կամ պարտությունից, վորովհետև վո՛չ տանկերը, վո՛չ հրետանին, վո՛չ ավիացիան և վոչ ել հզոր տեխնիկական միջոցները չեն կարող իրենք իրենց վորոշել մարտի բախտը։ Դրանք բոլորը միմիայն ոգնում են հետևակին հաղթություն ձեռք բերելու և ամրապնդելու ձեռք բերածը։ Հետևակը ինչպես յեղել և, այնպես ել մնում է իրրև հիմնական և ամենաբազմամարդ զորքի տեսակը։ Նրա թվական մեծությունից, պատրաստականությունից և մարտական հզորությունից ել կախված է ամբողջ բանակի մարտական զորությունը, ապա ուրեմն նաև՝ յերկրի մարտական զորությունը։

Հետևակի գործողությունների հաջողությունից կախված է նաև մարտի հաջողությունը։

Մոտախրապես այդպես է ասում հետևակի վերաբերյալ հետևակի մեր մարտական կառոնագիրքը։

Ոտարեերկրյա բանականների բոլոր կանոնա-
գրքերը, ճիշտ տյնպես, ինչպես մերը, հետևա-
կը համարում են զորքի հիմնական տեսակ, վո-
րի համար զորքերի մյուս տեսակները (տան-
կերը, ավիացիան, հրետանին և այլն) հան-
դիսանում են իբրև ոգնականներ:

Ինչո՞ւ յե հետևակը համարվում զորքի
հիմնական տեսակ:

Ահա թե ինչու:

1. Միմիայն հետևակը կարող է շարժվել
և գործել ամեն տեսակի տեղանքում և ամեն
ժամանակ:

Հետևակը վոչ մի խոչընդոտ չի ճանաչում,
գեշերն ել կռիվ ե վարում այնպես, ինչպես
ցերեկը, թե լամ և թե վատ յեղանակին և ամեն
տեսակի տեղանքում:

2. Միմիայն հետևակն ե ընդունակ ինք-
նուրույն կերպով համառ և տևական մարտ
մղելու՝ նույնիսկ առանց այլ տեսակի զորքե-
րի ոգնության:

3. Միմիայն հետևակը կարող ե ամենից
լավ հարմարվել տեղանքին և իրենից աննկա-
տելի նշան ներկայացնել:

4. Միմիայն հետևակը մարտում մեծ կո-
րուսաներ ունենալով, չի կորցնում իր ընդու-
նակությունը մարտը շարունակելու:

Ահա այդ հատկություններն են, վոր հե-
տևակին դարձնում են զորքի ամենահզոր տե-
սակը: Վոչ մի այլ տեսակի զորք չի կարող

լիակատար կերպով կատարել այն, ինչ վոր հե-
տևակն ե անում: Որինակ՝ հրետանին շատ զո-
րավոր ե, ամեն մի խոչընդոտ կարող ե խոր-
տակել, սակայն ե այնպես չի կարող ինքնու-
րույն կերպով գրավել ե պահել նույնիսկ ա-
մենափոքր գյուղը, ե պետք ե դիմի հետևակի
դորությանը, վորովհետե ինքը, հրետանին ի-
րեն պաշտպանել չի կարող: Կամ թե տանկերը:
Տանկը կարող ե ե' կրակել ե շարժվել ամեն
տեղ ու իր ծանրությամբ ճգմել, սակայն, ո-
րինակ, հակառակորդի զինվորներին գերի բռն-
նել կամ գրաված տեղանքը պահել չի կարող:
Հետևակը միմիայն հակառակորդի հետե-
վակի դեմ չե, վոր կռվում ե:

Նա սպառազինված ե սովորեցրած ե այն-
պես, վոր կարող ե հաջողությամբ կռվել թե
հեծելագորի, թե՛ սավառնակների (դնդացրա-
յին կրակով), թե տանկերի (զրահաւար գըն-
դակներ, նռնակներ) ե թե՛ դադերի (հակա-
դադ) դեմ:

Մարտում չի կարելի հակառակորդին մի-
միայն հրաձգությամբ ջախջախել: Հրաձգու-
թյունը միմիայն ճանապարհ ե հարթում սվի-
նին, վորը ե վերաջացնում ե մարտը: Հետևա-
կի մարտում ունեցած ներկայիս խնդիրը հան-
գում ե նրան, վորպեսզի կրակի ոգնությամբ
կարելի լինի կուրծքը կրծքին թշնամու դեմ
դուրս գալ ե վճռական ձեռնամարտով փչրել
նրա դիմադրությունը ե վոչնչացնել նրա զին-

վորներին: Մեր հետևակն այնպես ե կազմված,
վոր կարող ե ուժեղ կրակ բանալ և ուժեղ կրակ
վարել և միաժամանակ իր կազմում ունի մար-
տիկներ, վորոնք կապված չեն գնդացիներին
և մշտապես պատրաստ են սվինով հարվածե-
լու:

5. Մեր հետևակն իր կազմում ունի՝ գըն-
դացրային ջոկեր, վորոնց խնդիրն ե կրակով
կորուցտներ պատճառել հակառակորդին և նը-
րան քայքայել և հրաձգային ջոկեր, վորոնք
վերջնականապես հակառակորդին վոջնչացնում
են:

Ի հարկե, մոտիկ տարածության վրա և
գնդացիներ չլինելու դեպքում հրաձգային ջո-
կերը նույնպես կարող են ոգտագործվել կրա-
կով հակառակորդին յետ շարտելու համար,
սակայն նրանց գլխավոր և հիմնական խնդիրն
ե հարվածել նռնակով ու սվինով:

ՀԵՏԵՎԱԿԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Մարտում հետևակը միշտ պետք ե գործի
արագ, վճռական կերպով և հանկարծակի:
Յեթե մենք դանդաղ գործենք և անվճռական,
հակառակորդը կպատրաստվի մեզ դեմ հան-
գիման դալ և կարող ե պատահել, վոր վոչ
թե մենք կարողանանք նրան հարվածել, այլ
նա մեզ:

Հակառակորդին ջախջախելու համար հե-

տեակը պետք է սկզբում նրան կրակով կտրուատներ պատճառի և մոտենալով նրան, նրա գինվորներին յժնչացնի ձեռնամարտում: Այսպիսով յուրաքանչյուր մարտ բաղկացած է՝ կրակով հակառակորդին հարվածելուց և նրան մոտենալուց՝ ձեռնամարտի համար:

Հակառակորդը տեսնելով մեր մոտենալը, անմիջապես մեզ վրա կրակ է բաց անում, աշխատելով մեզ կորուստներ պատճառել և թույլ չտալ իրեն մոտենալու: Ուստի, հակառակորդին առանց կորստի (կամ փոքր կորուստներով) մոտենալու համար, մենք նույնպես պետք է հրաձգություն սկսենք և այնպես կրակենք, վոր ստիպենք հակառակորդին ծածկվել թաքստոցների յետեւը և հնարավորություն չտանք նրան բարձրացնել իր դլուխը և մեզ վրա կրակել:

Մեր հրետանու, զնդացիների և հրացանների լավ հրաձգությունը կվոչնչացնի հակառակորդի կրակային ուժը և կստիպի նրա զընդացիներին լռել: Դիպուկ կրակը հնարավորություն կտա մեր հետեակին արագ կերպով մոտենալ հակառակորդին այնպիսի հեռավորության վրա, վորտեղից կարելի կլինի նրա վրա հարձակվել սվիններով: Սակայն հրաձգությունը պետք է կատարել մեծապես հաշիվ կատարելով: Հակառակորդի վրա պետք է կրակ բանալ այնպես, վոր մեր մի քանի զնդացիներն իրենց զնդակները միանգամից թա-

փեն հակառակորդի՝ մեզ ամենից շատ խան-
դարող գնդացրի վրա և ընդհատեն այն սպա-
սարկումը, վոր կատարվում և գնդացրի նը-
կատմամբ, կամ թե հակառակ դեպքում ստի-
պեն նրան թաքնվել և դադարեցնել իր հրաձը-
գությունը: Այդպիսի հրաձգությամբ մեր
հետևակը կարող և առանց մեծ կորուստների
քիփ մոտենալ հակառակորդին: Առանձնապես
ձեռնառու յե կրակել գնդացիրների, հրամա-
նատարների և դիտակետերի վրա: Այդ հրա-
ձգությունը, յեթե նա դիպուկ հրաձգություն
ե, կստիպի հակառակորդին դադարեցնել իր
կրակը, կամ կդարձնի այդ կրակը վոչ դիպուկ
և անկանոն:

Մեր հետևակի հրաձգությունը պետք և
պատրաստել այնպես, վոր հակառակորդին
հետզհետե մոտենալիս աստիճանաբար ուժե-
ղանա, հասնելով գրոհի ժամանակ ամենամեծ
զորության: Հրաձգությունը կատարվում և
այսպես. մեծ հեռավորությունից սկսվում և
հրետանային կրակը, այնուհետև 1000 մետ-
րից (1500 քայլից) կրակ են բաց անում գըն-
դացիրները, 800 մետրից՝ (1200 քայլից) —
ձեռքի գնդացիրները, իսկ 400 մետրից՝ (600
քայլից) — հրացանները: Այդպիսի հրաձգու-
թյամբ մենք վորքան շատ ենք մոտենում հա-
կառակորդին, այնքան մեր կրակն ավելի յե
ուժեղանում: Ամենաուժեղ կրակը տեղի յե ու-
նենում այն ժամանակ, յերբ մենք քիփ մոտե-

Յու՛մ ենք հակառակորդին, այսինքն սվինա-
մարտի սկզբին:

Հակառակորդին պետք և մոտենալ (մո-
տիկ գնալ) ծածուկ ճանապարհներով—ձորե-
րով, պուրակներով կամ անտառներով, բլուր-
ների հետևով, գիշերը, մառախուղին, վատ
յեղանակներին, վորպեսզի հակառակորդը չկա-
րողանա մեզ տեսնել և մեզ կորուստներ պատ-
ճառել:

Յեթե դեպի հակառակորդը տանող ծա-
ծուկ ճանապարհներ չկան, հակառակորդը մեզ
նկատի և մեզ վրա կրակ բանա, պետք և գորա-
սյունից ցրվել և շարժվել դեպի հակառակորդը
մասնատված շարքով: Այդպիսի շարքով խիստ
կերպով պակասում են կորուստները, քանի
վոր արկն այդպիսի դասավորման մեջ ընկնե-
լով շարքից դուրս և քցում մեկ կամ յերկու
մարդու, մինչդեռ զորասլան մեջ ընկնելով,
այնտեղ մեծ կորուստներ և պատճառում:

Պիտի շարժվել արագ կերպով, առանց
կանգ առնելու, վորպեսզի կարելի լինի շու-
տով և հետևապես, փոքրաթիվ կորուստներով
դուրս գալ այնպիսի տեղ, վորտեղից կարելի
լինի միանգամից հարձակվել հակառակորդի
վրա:

Այդպիսի մասնատումը շատ ոգուտներ և
ուսեննում, սակայն չպետք և մոռանալ, վոր
վաղաժամ մասնատումը դանդաղեցնում և դե-
կավորումը, ուստի այդ մասնատմանը պետք

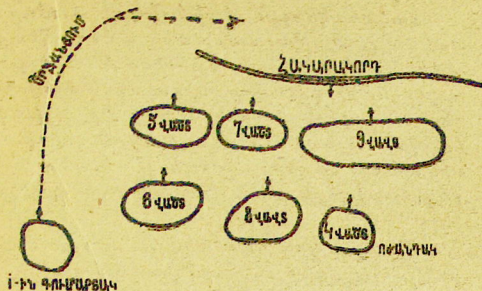
ե անցնել իր ժամանակին, յերբ այդ իրոք անհրաժեշտ եւ:

Հակառակորդին ջախջախելու համար չի սլահանջվում լինել ամեն տեղ ուժեղ: Պետք ե ուժեղ լինել միմիայն մի տեղում և այդտեղ ուղարկել իր գլխավոր ուժերը, իսկ մյուս տեղերում կարելի յե լինել թույլ: Իր գլխավոր հարվածը պետք ե ուղղել հակառակորդի ամենաթույլ տեղերը, վորպեսզի կարելի լինի մեկ հարվածով նրան ջախջախել և վոչնչացնել:

Մարդու վրա հարձակվելու դեպքում նրան հարվածելու ամենավտանգավոր և թույլ տեղը հետևից ե կամ կողքից: Ճիշտ այդպեօ ել մարտում: Հակառակորդի համար ամենավտանգավոր և թույլ տեղը նրա թիկունքն ու թևերն են: Ահա թե ինչու միշտ պետք ե ձգտել հակառակորդին հարվածել թիկունքից և թևերից: Հարվածելով հակառակորդի այդ տեղերին, մենք հնարավորություն չենք տալիս նրան յետնահանջել և մեր հարվածներից աչք բաց անել, այլ յենթարկում ենք նրան վոչնչացման: Մտնավանդ այդ ձեռնտու յե այն ժամանակ, յերբ մենք նրան հարվածում ենք միաժամանակ թև՝ ճակատից, թե՛ թիկունքից և թե՛ թևերից: Կըրակի հետ միացած այդպիսի շարժումը կոչվում ե զորաշարժ (մանկվր):

Ձորաշարժերը յինում են զանազան տեսա-

կի՝ շրջանցում, շրջափակում և հակառակորդի
ճակատի ճեղքում:

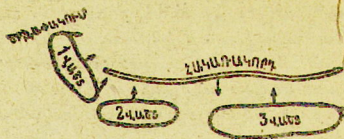
Դժոնկ. 1. Հակառակորդի շրջանցման մի սրինակ գումարտա-
կի մեջոցով

Շրջանցում կոչվում է հակառակորդի թեևում
կամ թիկունքում կատարվող այն գործողու-
թյունը, յերբ շրջանց կատարող հետևակը
գործում է առանց կրակային կապի, այսինքն
ճակատում կռվող հետևակից անկախ (նկ. 1):

Շրջափակում կոչվում է հակառակորդի
թեևում կատարվող գործողությունը, յերբ
շրջափակող հետևակը գործում է ճակատում
կռվող հետևակի հետ միասին:

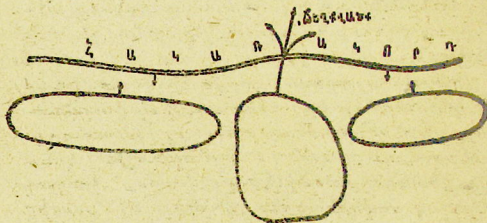
Ճեղքում կոչվում է հետևակի՝ հակառա-
կորդի ճակատի ներքո թափանցելը և ճեղքի

գործիքի մասնաշաղկապ թվերի դեմ կատարվող
գործողությունները (նկար 3):

Գծանկ. 2 Նվազագույն գործող գործառնության մեկի յըջափակման
մի որինակ

Ինչպես մենք արդեն ասացինք, հակառակորդին վերջնականապես ջախջախելու համար պետք է նրան վորքան կարելի յե շատ կորուստներ պատճառել, մոտենալ նրան և ձեռնամարտով նրան վոջնչացնել:

Գծանկ. 3. Տեղեկման մի որինակ

Մակայն հակառակորդին պետք է կարողանալ մոտենալ վարպետորեն: Չպետք է մոտենալ հակառակորդին և կռվել ամբոխավարի կամ թե իր ուժերը բաշխել ճակատի վրա համահավասար կերպով: Մեր հետեւակային կանոնադիրքն առում է, վոր «հրադենի ժամանակակից զարգացումով անթույլատրելի յե դեպի աննպատակ և բավականաչափ կորուստներ տանող հետեակի կուտակումը փոքր տարածութիւնների վրա»:

Հետեակը պետք է կռվի մեջ մտնի, մարտում շարժվի և տեղում դասավորվի խորութեամբ և ճակատով մասնատված կարգերով:

1914—1918 թվերի սլատերագմի ժամանակ մենք և մեր հակառակորդները կռվի դուրս յեկանք միմիայն շղթայով կռվելու սովորեցրած զորքերով: Շղթա յե կոչվում այնպիսի շարվածքը մարտում, յերբ հրաձիգները տեղանքում միեւնույն դժում իրար կողքի յեն դանվում:

Մարտի այդպիսի շարվածքով հետեակը մեծ կորուստներ եր ունենում, իսկ հակառակորդը շատ հեշտութեամբ եր հարվածում շղթաները գնդացրային և հրետանային կրակով: Հետեակ մարտիկները, վորոնք խաղաղ ժամանակ սովորել եյին գործել միմյանցից մոտիկ հեռավորութեան վրա, արմուռնին ընկերոջ արմուռնին կպած, շփոթվում եյին, չը-

դիտեցին ինչ անէն, քանի վոր ստիպւած էին
մարտում կռւել ինքնուրույն կերպով ե մի-
մյանցից հեռու տարածութեան վրա:

Հետեակի ստորաբաժանումներին շէյին
սովորեցրել գործելու առանձին-առանձին և
ինքնուրույն կերպով, այդ պատճառով և,
յերբ մեծ կորուստներ եյին կրում, շղթաները
կանգ եյին առնում և վորպեսզի կարելի լինէր
հարձակումն առաջ տանել, պետք ե մարտի մեջ
նոր շղթաներ մտցնէին: Այդ պատճառով ել
հետեակը վեր եյին ածում մի քանի կարգ
շղթաների և ակիքանման մղում եյին հակա-
ռակորդի դեմ: Յերբ հակառակորդը ցրիվ եր
տալիս առաջին շղթան, նրա տեղ թիկունքից
շարժւում եր յերկրորդ շղթան, յերրորդը և
այլն այնքան, մինչև վոր վորեւ շղթա (3-րդը
կամ 4-րդը) վերջի վերջո հասներ հակառա-
կորդին և վոչնչացներ նրան սվինի հարվա-
ծով:

Այդպիսի շարվածքով կրակել կարող եր
միմիայն առաջին շղթան, իսկ մյուս շղթա-
ներն ակամայից լռում եյին, քանի վոր վախե-
նում եյին յուրայիներին խփելուց:

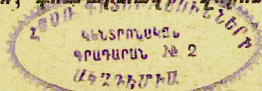
Հետեակի շարժումն այդպիսի շղթաներով
հեռվից նկատվում եր, քանի վոր դժվար եր
շղթաների համար տեղանքում կողմորոշվելը,
և նրանք մեծ կորուստներ եյին կրում հակա-
ռակորդի կրակից: Համաշխարհային պատե-
րազմի վերջին դադարեցին շղթաներով գոր-

ծելուց: Բոլորն ել հասկացան, վոր լավ հրա-
ձգության, հակառակորդին հարվածելու և
զաղտագողի շարժվելու համար իսկի յեւ հար-
կավոր չե մարտիկներին անպայման կողք-
կողքի շարել (չլթաներով): Կարելի յե լավ
կրակել և ծածուկ շարժվել ցրիվ դալով ճա-
կատի վրա և խորությամբ՝ նայած տեղան-
քին—մեկը առջևից, մյուսը յետևից, յերրոր-
դը աջից և ալլն, միայն թե չխանգարել յետե-
վիններին հակառակորդի վրա կրակելու:

Գծանկ. 4. Ոճաշար

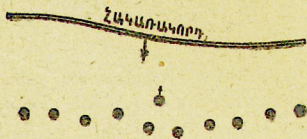
Սկսեցին ցրիվ մարտակարգով դործել բա-
լոր հետևակային մասերը (հրաձիգներ, ջոկ,
դասակ, վաշտ, գումարտակ)—վորոնք առջև-

վից, փոքոնք յեակից, մ'յուսները աջից և ալին:
Մարտի համար ալիսի շարվածքը մեր կա-
նոնագրքով կոչվում է մասնատված շարվածք:

Ծածուկ մատույցներով դեպի հակառա-
կորդը շարժվելու ջոկի ամենալավ մարտա-
կարգը հանդիսանում է ունաշարը (դժանկ. 4):
Սակայն ալի կարգն անհրաժեշտ է կրակ վա-
րելու համար, դրա համար ել գործադրվում է
հակառակորդին մոտենալու ժամանակ:

Բաց տեղանքով հարձակում գործելու հա-
մար, յերբ ջոկը հակառակորդի հետ կրակա-
յին մարտի մեջ է մտել, գործադրվում է շղթա
կամ յերամաշար (դժանկ. 5 և 6):

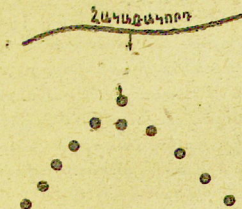
Դժանկ. 5. Շղթա

Տեղանքից և հակառակորդի կրակից կախ-
ված ջոկի կարգերը կարող են փոխանցվել մի-
մյանց մեջ: 7-րդ դժանկարում ցույց է տրված,
թե ինչպես է մասնատվում դասակի մարտա-
կարգը:

Ներկայիս ընդունված մարտակարգը շատ
ավելի լավ է առաջվա շղթաներից, սակայն
միաժամանակ մեծ պահանջներ ունի թե հրա-

մանատարներէց և թե չարքային մարտիկնե-
րից:

Մարտակարգի շարժումն այնպես միա-
կերպ չի լինելու, ինչպես առաջ, յերբ շարժ-

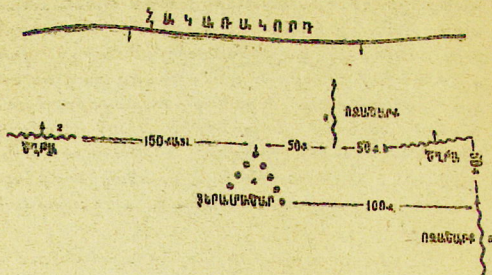

Դժանկ. 6. Շղթա

վում եյին շղթաններով: Այժմ մարտում կլի-
նեն ջրկեր, վորոնք կկարողանան արագ կեր-
պով առաջ շարժվել, մյուսներն ել հակառա-
կորդի կրակով կանդ կառնեն: Զոկերը կաշ-
խատեն ամբողջ դաշտում ցրիվ յեկած, կատա-
րելապես ինքնուրույն կերպով, հիշելով մի
բան միայն, վոր պետք և հասնել հակառակոր-
դին և վռնչացնել նրան սվինով ու ձեռքի նըռ-
նակներով:

Ամբողջ մարտը ներկայումս տեղի յե ու-
նենում կրակային միջոցների և հրաձիգների
փոխադարձ գործողությամբ. թնդանութներն
ու դնդացիրներն իրենց կրակով հրաձիգների

Համար ճանապարհ են հարթուած նրանց քա-
տիպում են հակառակորդին կաշել դեանին և
կրակից պաշտպանվելու ծածկարան գտնել:

Գծանկ. 7. Մարտակարգի փոփոխութիւնը հարձակման ժամանակ՝
կախված տեղանքից և հակառակորդի կրակից

Վորքան ավելի դիպուկ և ուժեղ ե մեր
պնդացիւնների կրակը, այնքան ավելի դժվար
ե հակառակորդի համար կրակ վարել մեր հրա-
ձիգների և գնդացիւնների վրա: Մեր կրակա-
յին միջոցների խնդիրն ե՝ պաշտպանել մեր
հրաձիգների առաջ շարժումը, հնարավորու-
թիւն տալ նրանց առաջ շարժվել մեկ ծածկա-
րանից մյուսը, վորտեղից ավելի հարմար կլի-
նի կրակ վարել, այսինքն ճնշել հակառակորդի
կրակը: Իրենց կրակով հրաձիգների առաջ
շարժումը պաշտպանող կրակային միջոցները
միշտ միևնույն տեղում չեն մնում, նրանք

նույնպէս առաջ են շարժւում մեկ տեղից մյուսը, վորպէսզի նոր տեղից կարողանան կործանիչ կրակ բանալ հակառակորդի վրա: Այդ առաջ շարժումները կատարւում են աստիճանաբար, վտանք կրակ են տեղում, մյուսներն այդ ժամանակ պաշտպանութեան ներքո վտուում են նոր տեղեր և անմիջապէս բաց են տնում իրենց կրակը, դրանով հնարավորութիւն տալով յետևում յեղածներին առաջ շարժւելու: Առաջ շարժւելը պետք է կատարել այնպէս, վոր չխանդարեն այն կրակային միջոցներին կրակ վարելու, վորոնք տեղավորված են յետևում:

Շարժման այդպիսի կարգը պահանջում է բոլոր հրամանատարներից և մարտիկներից, հասկանալ և լավ գիտենալ վոչ միայն իր ստորաբաժանումի, այլև ամբողջ զորամասի խնդիրները: Այդ կապահովի փոխադարձ ոգնութիւն և փոխադարձ պաշտպանութիւն ցույց տալ բոլորին, սկսած շարքայիններից և ավելի բարձր:

Ժամանակակից մարտակարգն ընդարձակված է, հրաձիգները ցրվի են յեկած առանձին խմբերով: Ղեկավարել դրանց դժվար է, այդ պատճառով ել մարտում յուրաքանչյուր հրամանատարից և մարտիկից պահանջվում է մեծ ինքնուրույնութիւն և վարպետութիւն կատարել դրված խնդիրն առանց պետի ցուցման: Ներկայումս առանց հրամանատարի հրամաններ

բին պաշտելու, պետք է հաճախակի ինքը վարողի, թե ինչ ե հարկավոր անել: Ժամանակակից մարտում հաջողություններ ձեռք բերելու համար պահանջվում է բոլոր մարտիկներից ամբողջովին լարել իրենց ուժերը, ունենալ համարձակություն, համառություն և տոկունություն:

Հնարավոր չե ամեն տեղ հակառակորդից ավելի ուժեղ լինել: Այդ բանին հասնելը դժվար է և այդ չի յել պահանջվում: Պետք է ուժգին կերպով հարվածել հակառակորդի միայն մեկ տեղին, վորտեղից նա թույլ է: Ուստի խոշոր զորամասերը (գումարտակ, վաշտ) յուրաքանչյուր մարտում պետք է դասավորեն իրենց ուժերն այնպես, վոր վորեւ տեղում լինեն հակառակորդից մի քանի անգամ ավելի ուժեղ, իսկ մեկ ուրիշ տեղում կարելի չե նրանից ավելի թույլ ել լինել: Այդ դեպքում կանգ առնել տալով հակառակորդին այնտեղ, վորտեղ մենք ավելի թույլ ենք, կջախջախենք նրան այնտեղ, վորտեղ մենք նրանից ավելի ուժեղ ենք: Հարձակման ժամանակ մեր ուժերի այն մասը, վորով մենք պետք է կանգ առնել տանք հակառակորդին, մեր կանոնադրքերով կոչվում է կաշկանդիչ խումբ: Այդպես է կոչվում նա այն պատճառով, վոր իր համարձակ գործողություններով նրա ուշադրությունը գրավում է և հնարավորություն չի տալիս իր ոժտնդակներն այլ տեղ

փոխադրելու, մի տեսակ կաշկանդելով հակա-
ռակորդին:

Կաշկանդիչ խումբը պետք է գործի հա-
մարձակ և վճռական կերպով, այլապես նա չի
կարող կաշկանդել հակառակորդին:

Մեր ուժերի այն մասը, վորով մենք հաս-
ցնում ենք հակառակորդին մեր գլխավոր հար-
վածը, կոչվում է հարվածային խումբ: Այդ-
պես է նա կոչվում այն պատճառով, վոր նրա-
նով մենք հարվածում ենք հակառակորդին՝
նրա ամենաթույլ և վտանգավոր տեղին, այ-
սինքն նրան ենք հասցնում մեր գլխավոր հար-
վածը: Հարվածող խումբը պետք է կաշկան-
դիչ խմբից մոտավորապես յերկու անգամ ա-
վելի լինի:

Պատերազմում կարող են այնպիսի դեպ-
քեր լինել, վոր մեր ուժերը չբավականացնեն
հարձակվելու համար և մեզ անհրաժեշտ լինի
պաշտպանել տեղանքը մինչև մեզ ոգնողների
մոտենալը: Այդպիսի դեպքերում մենք պաշտ-
պանվում ենք:

Պաշտպանության ժամանակ հետևակի
խնդիրն է ջախջախել իր ճակատի առջևում յե-
ղած հակառակորդին, իսկ այն դեպքում, յերբ
նա ներխուժի մեր տեղը, ջախջախել նրան մեր
պաշտպանության շրջանի ներսում: Հակա-
ռակորդին վոչ միայն մեր ճակատի առջևում,
այլև մեր տեղավորման ներսում հարվածելու
համար մենք պետք է մեր բոլոր գնդացի-

ները խորութեամբ այնպես բաժանենք (ե-
լելոնացիներ), վոր յերբ հակառակորդը մեր
պաշտպանութեան շրջանը ներխուժի, կարելի
լինի մեր տեղավորման խորքից ուժեղ կրակ
վարել: Սակայն միայն կրակը քիչ է, պետք է
դեռ մարտիկներին ել բաժանենք այնպես, վոր
հակառակորդը, յերբ ճեղքի մեր ճակատը,
հանդիպի մեր տեղավորման խորքից տեղի ու-
նեցող ուժեղ հարվածին:

Այդ խնդիրները պաշտպանութեան ժամա-
նակ ստիպում են բոլոր մարտիկներին բաժա-
նել յերկու մասի: Մարտիկներին մի մասը
պետք է կանգ առնել տա հակառակորդին ճա-
կատում, աշխատելով նրան ճակատի առջե-
վում ջախջախել, իսկ մյուս մասը տեղավոր-
վել յետևից թիկունքում, այն նկատառումով,
վոր յեթե հակառակորդը ճեղքի մեր ճակատը
և սկսի ներխուժել թիկունքը, արագ և հան-
կարծակի հարված հասցնելով թևից նրան վո-
չընչացնել: Այն մասը, վորը տեղավորվում է
ճակատում, կոչվում է, ինչպես նաև հար-
ձակման ժամանակ, կաշկանդիչ խումբ, իսկ
մարտիկների այն մասը, վորը տեղավորվում է
կաշկանդիչ խմբի յետևում հակառակորդին
հանկարծակի հարված հասցնելու համար,
կոչվում է հարվածային խումբ: Կաշկանդիչ
խումբն այդ դեպքում սովորաբար յերկու ան-
դամ ավելի յե նշանակվում հարվածայինից:
Հարվածայինից նա ավելի յե այն պատճառով,

վոր նա առաջինն է լինում, վորը գլխավորապես յենթարկվում է հակառակորդի հարձակման ամբողջ ծանրութեանն ու զորութեանը, իսկ հարվածային խումբն արդեն հարվածում է քայքայված հակառակորդին, վորը ներխուժել է մեր պաշտպանութեան շրջանը:

Թե՛ հարձակման և թե՛ պաշտպանութեան ժամանակ բացի կաշկանդիչ և հարվածային խմբերից, պետք է դուրս բերվի նաև մարտիկների մի մաս, վորը տեղավորվելով մարտակարգի յետևում, նշանակվում է վոջնացնելու հակառակորդի այն մասնը խմբերին, վորոնք կարող են հարձակվել ճակատից կամ թիկունքից: Այդ մասը կոչվում է ռժանդակ:

Առաջներում, համաշխարհային և քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ, ոժանդակի համար շատ դեպքերում նշանակում էին ամբողջ զորքի մոտ $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{4}$ մասը: Այդպիսի մեծ ոժանդակը թուլացնում էր մարտ մղող զորքերին և ստիպում էր նրանց զործել անվճռական կերպով և մեծ զգուշութեամբ: Մեր ներկա կանոնադրքերն ասում են, վոր մարտի մեջ պետք է միանդամից մեծ ուժեր մտցնել, թողնելով համենայն դեպս ոժանդակում միմիայն մի փոքրաթիվ մաս, մոտավորապես բոլոր ուժերի $\frac{1}{10}$ մասը, այսինքն դումարտակի համար՝ 1 դասակ, գնդի համար՝ 1 վաչա:

Կարդալով գլուխը, կարդացածն ստուգելու և լավ յուրացնելու համար պատասխանեցեք հետևյալ հարցերին. —

1. Ինչո՞ւ յե հետեւակը համարվում զորքի հիմնական տեսակ:

2. Ի՞նչն է կոչվում զորաշարք:

3. Ի՞նչ է շրջանցումը, շրջափակումը, ձեղքվածքը:

4. Զոկի ինչպիսի մարտակարգեր են գործադրվում ներկայումս:

5. Ի՞նչ է նշանակում հարվածային և կաշկանդիչ խումբ:

6. Ինչո՞ւ յե հարձակման ժամանակ կաշկանդիչ խումբը հարվածայինից փոքր, իսկ սլաշտպանության ժամանակ՝ մեծ:

ՀԵՏԵՎԱԿԻ ՄԱՐՏԱԿԱՐԳԵՐԸ՝ ՊԱՅՑՊԱՆՎՈՂ ՀԱԿԱՌԱՎՈՐԴԻ ՎՐԱ ՀԱՐՁԱԿՎԵԼԻՍ

Մարտում ամենակարևորը—հակառակորդին ջախջախելն է: Իրա ամենալավ միջոցը՝ հակառակորդի վրա հարձակվելն է, չսպասելով, վոր նա մեզ վրա հարձակվի: Միայն այդ ժամանակ կարելի յե իրեն ընտրել և՛ տեղ և՛ ժամանակ, իսկ հակառակորդին մնում է սպասել և գուշակել, թե վորտեղ և յերբ իրեն կհարվածեն:

Այն մարտը, վորում մենք հարձակում ենք գործում, կոչվում է հարձակողական մարտ:

Հարձակողական մարտում հետեւակը ձրգտում է վերացնել այն բոլոր խոչընդոտները, վորոնց առաջադրում է սլաշտպանվող հակառակորդը, կրակով և շարժումով կարճել նրա

գլխադրութիւնը, նրան կորուստներ պատճառել և վերջապես խլել նրա գրաժամ գիրքերը և այն ամենը, ինչ վոր գտնվում է այնտեղ՝ հրանոթները, զնդացիրները, գերիններին և այլն:

Ամենագլխավոր ուղևորը հարձակվողների համար այն է, վոր մենք կարողանում ենք հարձակվել այն ուղղությամբ, վորտեղից մեզ ձեռնառու յե, վորտեղ հակառակորդի (հետեւիկի և զնդացիրների) ուժերը քիչ են և յերբ մեզ հարմար ե, իսկ պաշտպանվել՝ մենք հաճախ ստիպված ենք այն ուղղությամբ, վորով հակառակորդը մեզ հակադրում ե:

Հակառակորդը չգիտենալով, թե վորտեղից ենք մենք հարձակվելու, վորտեղ ե լինելու մեր գլխավոր հարվածը, պետք ե իր զորքերը պահի ամբողջ ճակատի յերկարությամբ՝ լիակատար մարտական պատրաստության մեջ:

Այդ բանն արագ կերպով հոգնեցնում ե իջեցնում ե մարտունակութիւնը:

Ժամանակակից պատերազմում շնորհիվ հրետանու կրակի, հետևակը հարձակման ժամանակ կարող ե ընկնել հրետանային կրակի տակ և կորուստներ ունենալ այնպիսի հեռավորության վրա, վորտեղից նա դեռևս չի կարողանա իր կրակային միջոցներով հարվածել հակառակորդին: Մարտի այդ ժամանակ հակառակորդի հրետանու դեմ կռիվ ե մղում մեր

հրետանին, ապահովելով դրանով թեր հետե-
վակը հարվածից:

Ինքը, հետևակն իր կրակի միջոցներով
մարտի յե անցնում միմիայն այնպիսի հեռա-
վորությունից, վորտեղ հաստոցավոր գնդա-
ցիւրները կարողանում են իսկապես հակառա-
կորդին շշպրել, այսինքն սկսած մոտավորա-
պես 1 կիլոմետր հեռավորությունից:

Հետևակի հարձակողական մարտը բա-
ժանվում է չորս շրջանի: Առաջին շրջանը՝
մոտենալն է, յերբ հետևակը պաշտպանվողի
հրետանային կրակի տակ շարժվում է մինչև
այնտեղ, վորտեղից մեր հաստոցավոր գնդա-
ցիւրները կկարողանան բաց անել իրենց իսկա-
կան կրակը:

Յերբ հետևակը կմոտենա հակառակորդին
այնպիսի հեռավորության վրա, վորտեղից
նա կկարողանա իր գնդացիւրներից կրակ բա-
նալ, կոչվում է յերկրորդ շրջանը—հարձա-
կումը:

Յերբ հետևակը մոտենա հակառակորդին
այնպիսի հեռավորության վրա, վորը կարելի
յե մի թափով վազել և անցնել (200-300
քայլ), նա հակառակորդի վրա սլինամարտի
յե հարձակվում: Այդ շրջանը կոչվում է գրոն:

Չորրորդ և վերջին շրջանը հաջողությու-
նից ոգտվելը, այսինքն հակառակորդին հե-
տապնդելն է, նրա թնդանոթները, գնդացի-
ւորը, գերիները և այլն խլելը:

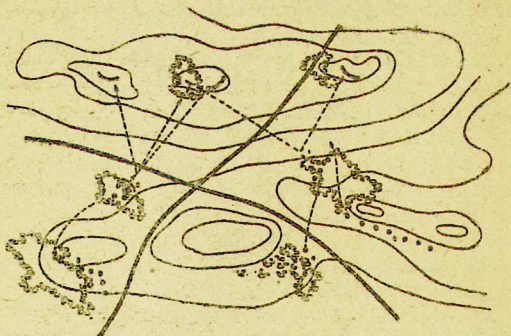
Մամբրանման քանեք այդ շրջաններէց յուրաքանչյուրը:

Յերբ հակառակորդը հեռու յե և նա չի կրակում, ամբողջ հետեակը միասին առաջ և շարժվում ընդհանուր զորասյուններով:

Հենց վոր հակառակորդը մեղ նկատի, իսկույն և յեթ ի հարկե հրետանային կրակ կրանա: Շարունակել շարժումն ընդհանուր զորասյունով հրետանու կրակի տակ՝ ձեռնառու չե, — հակառակորդը կարող և մեզ մեծ կորուստներ սլառճառել: Ուստի հետեակն սկըսում և շարժվել փոքրիկ զորասյուններով — վաշտ — առ վաշտ, դասակ — առ դասակ և ջոկ — սո ջոկ: Մենք վորքան ավելի յենք մոտենում հակառակորդին և վորքան ուժեղ և նրա կրակը, այնքան ավելի մանր մասերի յենք բաժանվում (մասնատվում) տեղանքում, աչխատելով ուրտադործել յուրաքանչյուր մացառ և յուրաքանչյուր ձորակ հակառակորդին ծածուկ մոտենալու և մեր կորուստները պակասեցնելու համար:

Այդ շրջանում հակառակորդի ամենագլխավոր խնդիրն է — արհեստականորեն ուղտվելով ծածկարաններից ու ծածուկ մատույցներից, արագ և աննկատելի կերպով հասնել հարձակման շերտը, վորտեղ պետք և համարյա ամբողջ ժամանակ շարժվել հակառակորդին յերևալով իր զնդացիրների և հրետանու կրակի պաշտպանության տակ:

Այն տեղանքում, վորտեղ ծածուկ մա-
տույցներ չկան, հրետանու կրակի տակ դա-
տակը մասնատվում և ջրերի, ունենալով գըլ-
խում ձեռքի զնդացիքներ:

Յժանկ. 8. Հակառակորդին մոտենալու մի որինակ

Հրաձգային ջրերը շարժվում են հետևից
տանդղաձև ոճաշարքով, յերամաշարքով կամ
շղթայաձև՝ նայած ճանապարհին հանդիպած
ծածկարաններին և հակառակորդի կրակին
(գծանկ. 8):

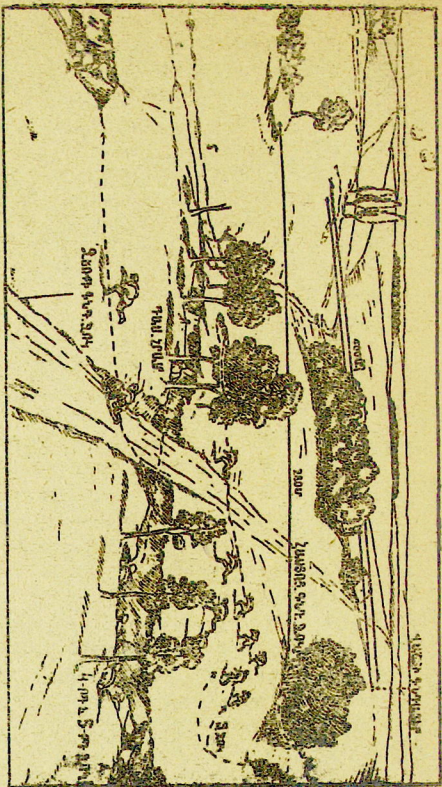
Բաց տեղերը, հրետանային կրակի տակ,
ջրերը վազում անցնում են վորջան կարելի չե-
տրադ կերպով միանգամից ամբողջ ջրով
կամ մեկ-մեկ, ոտկայն օրմեն կերպ խուսա-

փում են ընդհանուր շարժումը խափանելուց:

Յերբ հետեակը մոտենում է հակառակորդին այնպիսի հեռավարության վրա, վորտեղից ջոկերը կարող են բաց անել իրենց կրակը, սկսվում է հարձակման շրջանը (մոտավորապես 1 կիլոմետրից):

Հարձակումից սուաջ դասակի հրամանատարը պետք է հաջաքի ջոկերի հրամանատարներին և տեղանքում խնդիրը նրանց բացատրի: Խնդիրը բացատրելով դասակի հրամանատարն իր ուժերը բաշխում է՝ նայած տեղանքին և հակառակորդի կրակին և յուրաքանչյուր ջոկին տալիս է խնդիր:

Հարձակումն էլ վարում են այնպես, ինչպես և մոտենալը, այնսինքն ջոկերն աշխատում են վորքան հնարավոր է ծածուկ մոտենալ հակառակորդին, վաղելով մեկ ծածկարանից մյուսը: Տարբերությունը միմիայն նրանումն է, վոր սկսում են կրակել վաշտային կամ դումարտակային հաստոցավոր զնդացիւները, իսկ հրաձգային ջոկերը, ողավելով այդ կրակից, աշխատում են վորքան կարելի յե ավելի մոտ շարժվել հակառակորդին: Հաստոցավոր զնդացիւները կրակ են տեղում գլխավորապես հակառակորդի այն զնդացիւների վրա, վորտեք առանձնապես խանդարում են մեր հետեակի առաջխաղացմանը, ինչպես և այն տեղերի վրա, վորտեղ յերևան է բերված հակառակորդի (զորայուրն, ոժանդակներ և այլն) կուտակում:

Գծանիշ. 3. Հարձակման մի պահանի

Մովորաբար առջևից՝ մեկ կրակային
դիրքից մյուսը շարժվում են ձեռքի գնդացի-
ները, իսկ նրանց յետևից հրաձգային ջոկերը՝
մեկ ծածկարանից մյուսը (գծանկ. 9) :

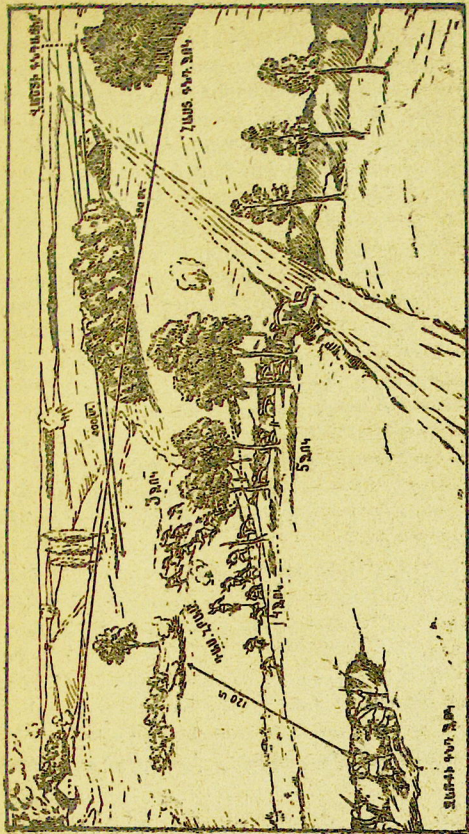
Հաստոցավոր գնդացիներն իրենց դիր-
քերն ավելի քիչ են փոխում, քան ձեռքի գըն-
դացիները, քանի նրանց կրակի հեռավորու-
թյունը թույլ և տալիս նրանց համեմատաբար
յերկար մնալ մեկ տեղում: Բացի դրանից,
հաստոցավոր գնդացիքը կարող և կրակ տեղալ
հրաձգային ջոկերի արանքներից և նրանց
դիմի վրայից:

Մոտենալով հակառակորդին 800 մետր
հեռավորության վրա, ձեռքի գնդացիներն
սկսում են կրակել: Հաստոցավոր և ձեռքի
գնդացիների կրակն ամբողջ ճակատի վրա
հավասարաչափ չեն կատարում, այլ կատա-
րում են կենտրոնացած ձևով, այսինքն մի
վորեւե տեղի վրա, հակառակորդի մոտ, վորն
իր կրակով արգելում և մեր առաջ շարժվելը:
Միանգամից մի քանի գնդացիներ այդ տեղի
վրա յեն թափում իրենց կրակը, վորպեսզի
դրանով ստիպեն հակառակորդին լռել: Հրա-
ձգային ջոկերն ոգտվելով դրանից, աշխատում
են վորքան կարելի յն արագ կերպով մոտենալ
հակառակորդին այնպիսի հեռավորության
վրա, վորտեղից կարելի լինի նրա վրա սվի-
նոմարտի հարձակվել: Հրացաններով զինված

հրաձգային ջակերը կրակ են բաց անում մի-
միայն 400 մետրից սկսած, քանի վոր հակա-
ռակորդից 400 մետրից պվելի հեռավորու-
թյան վրա գիպչումն աննշան ե և հարձակումը
կուշանա: Այսպիսով մոտենալով հակառա-
կորդին 400 մետրի վրա, հարձակվող հետե-
վակը հակառակորդի վրա տեղում ե ամեն
տեսակի կրակ—և՛ գնդացրային և՛ հրացանա-
յին: Հրետանին ել, ի հարկե, կրակում ե իր
հերթին:

Յուրաքանչյուր հրաձիգ պետք ե կարողա-
նա հակառակորդի տեղանքում արագ կերպով
վորոնել, վորոշել մինչև նա յեղած տարածու-
թյունը և պատրաստվել կրակի համար, այն
հաշվով, վոր նրան հաղթելով առաջ շարժվի:
Յեվ յուրաքանչյուր հրաձիգ պետք ե այնպես
կրակ բանա, վոր հակառակորդը կամ բոլորո-
վին չկարողանա նրան նկատել, կամ թե նա
հակառակորդի համար հանդիսանա իբրև մի
աննշան նպատակ: Այդ պատճառով հրաձիգն
իբրև թաքստոց պետք ե ոգտադործի յուրա-
քանչյուր դար ու փոս, մացառ, միայն թե կա-
րելի լինի հակառակորդին լավ տեսնել և հար-
մար կերպով նրան գնդակոծել: Յուրաքան-
չյուր հրաձիգ պետք ե միշտ հիշի յերկու գըլ-
խավոր կանոն. հաջող կերպով հարմարվել
տեղանքին և լավ տեսնել հակառակորդին:

Մոտենալով հակառակորդին 200 մետր
հեռավորության վրա, հետևակը շեշտակի

Յժանկ. 10. Գրտեի մեկ պրեմիա

կերպով հարձակվում ե հակառակորդի վրա սվինամարտի (գծանկ. 10) :

Գրոհի դիմելուց առաջ դասակի հրամանատարը միշտ կազմում ե գրոհի սլանը, այսինքն, թե ինչպես գնդացիներն ու նոնաձիգները պետք ե պաշտպանեն հրաձգային ջուկների գրոհն ուժեղ կրակով (ամենից լավ ե թեմին), հակառակորդի դիրքի վոր գծին հարվածել: Հրաձգային ջուկերը խմբվում են դասակի թևերից մեկի մոտ և դասակը ցույց ե տալիս գրոհի ուղղությունն ու տեղը:

Գրոհի մոմենտին ամբողջ հետևակը պետք ե համակված լինի մեկ ձգտումով—ձեռնամարտով վոչնչացնել հակառակորդին: Հետևակի բոլոր կրակային միջոցները կրակ են վարում և պատրաստում են գրոհը:

Գրոհի մոմենտին ձեռքի գնդացիներն արագ կերպով առաջ ե շարժվում գրոհող ջուկի թևը (տես գծանկ. 10) և հակառակորդի վրա կրակ ե բանում, դրանով աջակցելով գրոհի հաջողությանը:

Յուրաքանչյուր հետևակային մաս մոտենալով հակառակորդին, ինքնուրույն կերպով կատարում ե նրա վրա գրոհ, առանց հրամանի սպասելու:

Գրոհն սկսելով, դասակի հրամանատարն ու ջուկի հրամանատարը յուրաքանչյուրը՝ հակառակորդի առաջին բունը գրավելուց հետո պետք ե առաջուց կազմի իր գործողություն-

ների պլանը: Անհրաժեշտ է նախապես նկատի
ունենալ հակառակորդի հարեան և ավելի խոր-
քերում տեղավորված բների հակադործողու-
թյունները:

Ներխուժելով հակառակորդի տեղավոր-
ման մեջ և վոչնչացնելով նրա առջևի բները,
հետևակը պետք է աշխատի խոթվել հակառա-
կորդի պաշտպանության խորքը, վորպեսզի
արագ կերպով տիրանա նրա գրաված ամբողջ
ըջանին: Այդ դեպքում հակառակորդի նոր
խմբերի հանդիպելիս պետք է խուսափել հա-
կառակորդի ճակատին խմբելուց և աշխատել
թափանցել այդ խմբերի ներսը և վոչնչացնել
նրանց թևից և թիկունքից, լայն գործածու-
թյան մեջ դնելով ձեռքի և հրացանի նռնակ-
ները:

Հակառակորդի պաշտպանական շերտից ներս
լքվելով, յուրաքանչյուր ջոկ պետք է պահպանի
իրեն տրված ուղղությունը: Յեվ հենց վոր
հակառակորդն արգելք հանդիսանա հարեան
ջոկին և թույլ չտա նրան առաջ շարժվել, այդ
դեպքում մյուս հրաձգային ջոկը կրակով ոգ-
նության է հասնում իր այն հարեանին, վորն
առաջ է շարժվում ընդդեմ այդ արգելքի: Ան-
հրաժեշտ դեպքում աջակցություն ցույց տա-
լով նաև գրոհով, ջոկերը շարունակում են ա-
րագությամբ շարժվել նախկին ուղղությամբ:

Յեթե ջոկը հակառակորդի պաշտպանա-
կան շերտում գրոհի կետը գրավելուց հետո չի

կարողանում առաջ շարժվել կամ թե հրաման
ե ստացել մնալ գրաված կետում, նա մտնում
ե պաշտպանողական դրուժյան մեջ, յետ չը-
պրտելով իր կրակով հակառակորդի այն բո-
լոր փորձերը, վորոնցով նա կամենում ե յետ
դարձնել գրաված կետը:

Ձևաշողված գրոհի դեպքում ջոկը պետք ե
ամրանա հակառակորդին մոտիկ մի տեղում,
դասավորի գնդացիները հարմար տեղերում և
պատրաստվի յետ շարտելու հակառակորդի
հակագրոհը: Յուրաքանչյուր հետևակային
մաս պետք ե իրեն կարգի բերի, պատրաստվի
նոր հարված հասցնելու, պատրաստի այդ
հարվածն իր կրակի միջոցներով և նորից գրո-
հի, առանց վերից հրաման սպասելու: Ջոկը
չպետք ե հետևի կողմից հեռանա առանց ավագ
հրամանատարի հրամանի:

1. Ինչո՞ւ յե հարձակվելն ավելի ձեռն-
տու, քան պաշտպանվելը:

2. Ի՞նչ շրջանների յե բաժանվում հար-
ձակողական մարտը:

3. Ինչպե՞ս են շարժվում ջոկերը մոտե-
նալիս:

4. Յե՞րբ ե սկսվում հրացանային և դըն-
դացրային կրակը հարձակման ժամանակ:

5. Ինչպե՞ս պետք ե պահի իրեն յուրա-
քանչյուր մարտիկ հարձակման ժամանակ:

6. Վո՞րտեղ են գտնվում և ի՞նչ են անում
մեր գնդացիները գրոհի ժամանակ:

7. Ինչպե՞ս ե գրո՞ւր զարդանում և ամբ-
րացվում առաջին հաջողությունը:

8. Ինչպե՞ս ե վարվում ջոկն անհաջող
գրոհի դեպքում:

ՀԵՏԵՎԱԿԻ ՄԱՐՑԱԿԱՐԳԵՐԸ ՊԱՆՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Հետևակը չի կարող միշտ ել հարձակվել,
փորովհետև հակառակորդը կարող ե ավելի ու-
ժեղ լինել և ինքը հարձակվել, կամ թե ուղ-
ղակի մեր խնդիրը հարձակվելը չե: Այդ դեպ-
քում հետևակն ինքը տեղում մնալով, ստիպ-
ված ե կռվել հարձակվող հակառակորդի դեմ:

Կռվի այդ տեսակը, յերբ հետևակը կրո-
վում ե տեղում մնալով, կոչվում ե պաշտ-
պանություն կամ պաշտպանողական մարտ:

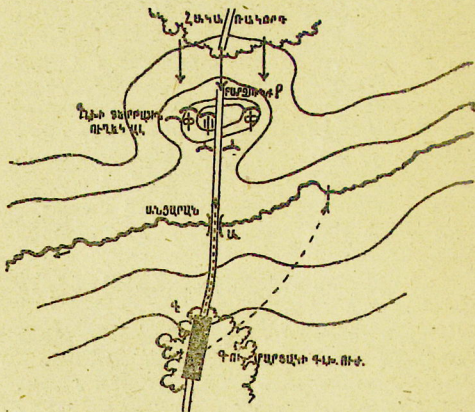
Յե՞րբ և ի՞նչ նպատակով ե հետևակը
պաշտպանվում:

Հետևակի մեր մարտական կանոնագիրքը
նախատեսում ե հինգ դեպք:

Առաջին դեպքում մենք պաշտպանության
ենք անցնում այն ժամանակ, յերբ դեռ պատ-
րաստ չենք հարձակման անցնելու—չեն մոտե-
ցել ոժանդակները, արկեր և փամփուշտներ
չեն հասցրել կամ թե չի վերջացել դեռևս մեր
զորամասերի անհրաժեշտ վերախմբավորումը
և այլն: Պաշտպանության այդ դեպքը նպա-
տակ ունի ժամանակ շահել՝ պատրաստվելու
հարձակման անցնելու համար:

Յերկրորդ դեպքում այն ժամանակ, յերբ

որինակ, մեր գումարտակի խնդիրն և հարձակման անցնել և դրա համար կենտրոնացնում և հարվածային խումբը հակառակորդի կցուրդի կամ թևի դիմաց մի տեղում, իսկ թևը պաշտպանելու համար թողնվում և միմիայն մի դասակ, վորին տրված են վաշտային գնդացիներ: Այդ դասակին խնդիր և տ-

Գծանկ. 11. Դասակի պաշտպանությունը մինչև զլեավոր ուժերի հասնելը

ռաջադրվում, պաշտպանվելով ապահովել հարձակվող հարվածային խմբի թևը:

Յերրորդ դեպքում պաշտպանությունը կարող է գործ դրվել վորև ե կետ կամ բնագիծ ժամանակավորապես դրավելու և սլահելու ժամանակ: Որինակ, մեր դասակը կաղմելով գլխի յերթային ուղեկալ, Բ բարձունքի մոտ դեմ առնելով ավելի ուժեղ հակառակորդի, չի կարողանում առաջ շարժվել (գծանկ. 11):

Դասակն իր հարձակումը չի կարող շարունակել, վորովհետև նրա վրա հարձակվում ե ավելի ուժեղ հակառակորդ, վորը ձգտում ե գրավել անցարանը: Իսկ այդ անցարանն անհրաժեշտ ե գումարտակի գլխավոր ուժերի մոտենալու համար, վորոնք գտնվում են Բ անտառում:

Այդ դեպքում դասակը պաշտպանության անցնելով, պետք ե իր կրակով կանգ առնել տա հակառակորդին մինչև գումարտակի գլխավոր ուժերի մոտենալը:

Չորրորդ դեպքում պաշտպանությունը տեղի յե ունենում մարտից յեխնելը պաշտպանող զորամասերի գործողություններով: Որինակ, հակառակորդի կողմից դուրս շարված մեր վաշտը քաշվում ե գումարտակի հրամանատարի ցույց տված կետը: Վաշտի հրամանատարը հրաձգային դասակների յետ քաշվելն ապահովելու համար թողնում ե իր գնդացրային դասակը: Այդ դասակն արագությամբ դասավորվելով ցույց տված դիրքում, կանգ ե առնել տալիս հակառակորդի հարձակումը,

հնարավորութիւն տալով հրաձգային դատակնե-
րին անարգել կերպով քաշվելու նշանակված
կետը և այնտեղ տեղավորվել պաշտպանու-
թյան կամ հետազայում յետ քաշվելու հա-
մար: Հենց վոր գնդացրային դատակը կատա-
րում է իր խնդիրը, այսինքը կանգնեցնում է
հակառակորդին իր կրակով և դրանով ապա-
հովում է հրաձգային դատակներէ նահանջը,
վաշտի հրամանատարը կարգադրութիւն է
անում կամ ազդանշան տալիս նրա հեռանալու
մասին:

Հիմգերորդ դեպքը կարող է լինել պաշտ-
պանութիւնը պահպանության ժամանակ:

Յեթե պաշտպանվող զորամասերը տեղա-
վորված են հանգստանալու, դրվում է անշարժ
պահպանութիւն. յեթե զորամասերը յերթ են
կատարում, նրանք դնում են յերթի պահպա-
նութիւն. վերջապես յեթե զորամասերը վա-
րում են հարձակողական մարտ, կամ տեղա-
վորվում են պաշտպանվելու համար, այդ
դեպքում դրվում է մարտական պահպանու-
թիւն: Յերթի պահպանութիւնը շարժական
է, յերբ շարժվում է պաշտպանվող զորա-
մասի շարժման ուղղությամբ: Նույնպես շար-
ժական է մարտական պահպանութիւնը, յե-
թե պահպանվող զորամասը վարում է հարձա-
կում:

Անշարժ և մարտական պահպանութիւնը
պաշտպանության ժամանակ սովորաբար լի-

նում են անշարժ և տեղավորվում են այնտեղ,
վորտեղ և մարտ են վարում, յերբ հակառա-
կորդը յերևում ե:

Պաշտպանության ժամանակ հետևակի
հիմնական խնդիրն ե—պահպանելով գրաված
տեղամիջ, իրենց կրակային միջոցներով հա-
կառակորդին հարվածել և փայփայել նրա ու-
ժերը: Իսկ յեթե հակառակորդին կամ նրա
մանր խմբերին այնուամենայնիվ հաջողվի մո-
տենալ մեզ այնքան մոտիկ, վոր դրանով վը-
տանդ սպառնա գրավելու մեր դնդացիները,
այդ դեպքում հրաձգային ջոկերը, դեռևս
գործող դնդացիների աջակցությամբ, շեշ-
տակի հակա—գրոհով պետք ե դուրս շարտեմ
հակառակորդին, վորը ներս ե խուժել պաշտ-
պանության մեջ շրջանը:

Պաշտպանվողի գործողությունները միշտ
պետք ե լինեն ամենավճռական: Կրակային մի-
ջոցները կրակը վարում են մինչև վերջին փամ-
փուշտը, պարտության մատնելով և քայքա-
յելով հակառակորդի ուժերը: Հրաձգային ջո-
կերը շեշտակի հարվածով յետ են շարտում
մոտեցող հակառակորդին և ներխուժածին
մինչև վերջը կոտորում են:

Տեղամիջը պաշտպանության համար հակա-
յական նշանակություն ունի: Այդ տեղանքը
վոչ միայն պետք ե ուսումնասիրեն բոլոր հրա-
մանատարները, այլև մարտիկները, վորպես-
զի ամենալավ կերպով կարողանան ոգտագոր-

ծել իրենց զենքը և հակա-գրոհի անցնեն։
Պաշտպանության համար նախանշանակված
տեղանքը մեծապես ազդում է նաև իր՝ մար-
տակարգի կառուցման վրա։

Ինչպիսի՞նք պահանջների պետք է բավարա-
րի տեղանքը։

Հետևակի մեր մարտական կանոնադիրքն
ասում է, վոր այդ տեղանքը պետք է հնարա-
վորություն տա ամենաձեռնտու կերպով տե-
ղավորելու կրակային միջոցները (գնդացի-
ները), վորոնք իրենց կրակով ծածկեն ամբողջ
տեղանքը, վորը գտնվում է թե՛ պաշտպանու-
թյան շրջանի առջևում և թե՛ նրա յետևում և
վորպեսզի նույնպես ապահովվի հարևանների
հետ ունեցած կրակային փոխադարձ ոգնու-
թյունը։ Կրակային միջոցներն ու կենդանի
ուժը (հրաձիգները) պետք է ծածկված լինեն
հակառակորդի ուղային և յերկրային դիտո-
ղությունից, վորպեսզի կարելի լինի կռվի
ժամանակ զերծ լինել ավելորդ կորուստնե-
րից։ Իր կրակային միջոցներով կրակը հաջող
վարելու համար պետք է ունենալ հաջող դի-
տողություն։ Ուստի պաշտպանության համար
մեր ընտրած տեղը պետք է հնարավորություն
տա դիտողություն կատարելու առջևի տե-
ղանքի վերաբերյալ։

Բացի դրանից, տեղանքը պետք է հնարա-
վորություն տա հեշտ և արագ կերպով տեղա-
կան առարկաներն ոգտագործելու պաշտպա-

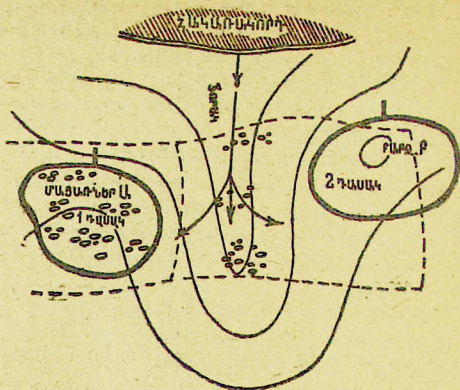
նության համար, վորովհետեւ պաշտպանության առջեւ բնական խոչընդոտները (գետ, կիրճ, ճահիճ) ուժեղացնում են պաշտպանությունը:

Ի հարկե, դժվար ե գտնել պաշտպանության համար այնպիսի տեղանք, վորը բավարարի վերոհիշյալ բոլոր պահանջներին, սակայն հարկավոր ե դրան հասնել:

Անհրաժեշտ ե պաշտպանության համար տեղավորվելիս գնել իրեն զգալիորեն ավելի ձեռնտու պայմանների մեջ, քան այն պայմանները, վորոնց մեջ կարող ե լինել հարձակվող հակառակորդը:

Պաշտպանության շրջանները.— Հետևակի մեր մարտական կանոնադրության համաձայն, գնդացրային կամ հրաձգային ջոկը (յեթե վերջինս դիրք ե գրավում կրակ վարելու համար) կազմում ե կրակային կետեր: Դասակի այդ բոլոր կրակային կետերը միասին առած՝ կազմում են հենց պաշտպանության շրջանը: Դասակային պաշտպանության շրջանները միասին առած կազմում են վաշտային, իսկ վաշտային պաշտպանության շրջանները՝ գումարտակային պաշտպանության շրջան:

Պաշտպանության յուրաքանչյուր շրջան բաղկացած ե տեղական առարկաներից, վորոնց տիրապետելն ապահովում ե շրջանի առջեւ ե կողքերի ամբողջ տեղանքի ե տվյալ շրջանի մեջ մտնող տեղական առարկաների ա-

Գծանկ. 12. Պաշտպանություն շրջանների սխալ դասավորում

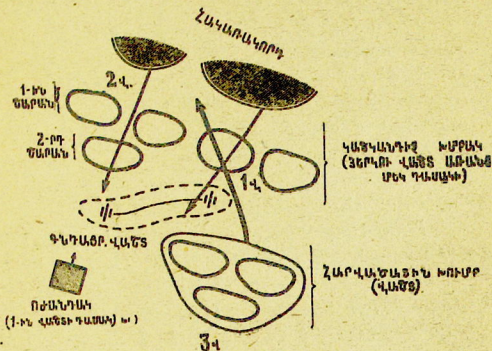
ընթացների խաչաձև դնդակոծումը:

Որինակ, հարկավոր է արդյոք, վոր մեր դասակի պաշտպանության շրջանը իր սահմաններով հասնի հարևան դասակների շրջաններին (աջից և ձախից): Այդ անհրաժեշտ է, վորովհետև յեթե մենք առաջին դասակին տանք Ա մացառների շրջանը, իսկ յերկրորդին՝ Բ բարձունքը (տես գծանկ. 12), այդ դեպքում նրանց միջև յեղած տարածությունը կարող է

ողտադործել հակառակորդը, վորը մեզ ա-
ռանձին-առանձին կջախջախի մոտենալով մեզ
ձորակով: Հակառակորդի հետախուզությունը
ներս մտնելով այդ արանքները, հեշտությամբ
կհասկանա պաշտպանության մեր սխտեմը,
վորը կարող է առաջ բերել մարտում անհաջո-
ղություն:

Շրջաններն իրենց սահմաններով պետք է
միմյանց կաշեն. նրանք մոտավորապես պետք
է վորոշեն այնպես, ինչպես այդ 13-րդ դժա-
նկարում կետերով ցույց է տրված:

Շրջանների այդպիսի բաժանումով հակա-

Քժանկ 13. Փոխադարձաբար միմյանց ողնող շրջանների
հիշտ դասավորում:

ռազմորդին դժվար կլինի գուշակել մեր տեղա-
վորությունը պաշտպանության ժամանակ:

Սակայն ուժերը չեն բավականացնի նշա-
նակված շրջանում (սահմանների ներսում)
տեղանքն ամբողջովին գրավել: Պաշտպանու-
թյան շրջանի սահմաններում յեղած տեղան-
քը, վորը գրավված չե գնդացրային և հրա-
ձգային շոկերով, պետք ե լցված լինի պահեո-
տի և կեղծ խրամատներով և համեմայն դեպս
գտնվի անընդհատ դիտողության և յետևում
տեղավորված զորամասերի յերկու հարևան
շրջանների կրակային միջոցների գնդակոծման
տակ:

Վաշտերի և գումարտակների միջև յեղած
ազատ տարածությունները չպետք ե ավելի
լինեն ձեռքի գնդացիրների գործոն կրակի հե-
ռավորությունից (800-1000 քայլ), իսկ դա-
սակների միջև յեղածը պետք ե լինի դրանից
եւ պակաս:

Սակայն, վորչա՞ր պետք լինի դասակի
համար նախանշանակվող շրջանը:

Մեր հետևակային կանոնադիրքը յեւնե-
լով դասակի կրակային ուժի հաշվառումից,
ընդունում ե, վոր դասակը կարող ե հաջող
կերպով պաշտպանել մինչև 500 մետր (750
քայլ) ճակատ, և նույնքան եւ խորություն ու-
նեցող շրջան: Այդ չի նշանակում, ի հարկե,
վոր դասակին միշտ եւ այդ չափի շրջան ե
տրվելու, կարող ե լինել նաեւ ավելի կամ պա-

կաւ տեղամաս: Ամենակարեւոր ուղղությունների վրա, վորտեղից կարելի յե հակառակորդի գլխավոր հարվածն սպասել, շրջանները պետք ե իրենց ճակատով լինեն ամելի նեղ: Այդ բանը հնարավորություն կտա միեւնույն կրակային միջոցներին ամելի հուսալի կերպով պաշտպանել ճակատի նեղ տեղամասը:

Տեսնենք, թե ինչպես են բաշխվում ուժերը ու միջոցներն այդ շրջաններում, այսինքն ինչպես ե կազմվում մարտակարգը պաշտպանության ժամանակ (գծանկ. 13): Գումարտակի մարտակարգը պաշտպանության ժամանակ սովորաբար բաղկացած ե՝

Կաշկանդիչ խմբից, վորը տեղավորվում ե պաշտպանության գումարտակային շրջանում շարանաձև դեպի խորքը և ցրիվ յեկած շրջանի ամբողջ լայնությամբ: Այդ խումբը գործում ե կրակով կարճ հակադրոհներով, նպատակ ունենալով կորուստներ պատճառել հակառակորդին և քայքայել նրա ուժերը, այդպիսով բարենպաստ պայմաններ ստեղծելով հարվածային խմբով նրան մինչև վերջը կոտորելու:

Հարվածային խմբից, վորն իր կրակի միջոցներով տեղավորվում ե պաշտպանողական շրջանի խորությամբ: Այդ խումբը պետք ե կրակային միջոցների ոժանդակությամբ և հակա-հարվածներով վոչընչացնի պաշտպանողական շրջանը ներխուժող կամ նրան մոտեցող

հակառակորդին: Հարվածային խումբը պետք
է գործի արագ և հակառակորդի համար տն-
սպասելի կերպով:

Ոժանդակից, վորը նախանշանակված է
պատահական հակադործողությունների հա-
մար. որինակ, յերբ հակառակորդի մանր իւրմ-
բերն անսպասելի կերպով հայտնվում են մեզ
մոտ՝ թևի կամ թիկունքի վորևէ տեղում:

Բայց կարելի չէ նաև ոժանդակ դուրս չը-
բերել:

Վորպեսզի կարելի լինի պաշտպանության
ժամանակ մեծ ճկունություն ստեղծել և ամե-
նալավ յեղանակով ոգտադործել իր կրակի
ուժերը, կցելով նրանց կենդանի ուժի հակա-
դրոհներին, թե՛ կաշկանդիչ, և թե՛ հարվա-
ծային խմբերը դասավորվում են շարանաձև:
Այդ նշանակում է, վոր ստորաբաժանումները
(ջոկը, դասակը) դասավորվում են ստորաբա-
ժանումների հետևից, սակայն այնպես, վոր
յետևի յեղածները կարողանան հակառակորդի
վրա կրակ բանալ առջևի յեղածների արանք-
ներով:

Մարտակարգի շարվածքը, նրա տե-
ղանքին հարմարվելը և մարտում ունեցած
գործողություններն ավելի մանրամասնորեն
քննելու համար, վերցնենք վաշտի հրաձգային
դասակը, վորը կաշկանդիչ խմբի մեջ է մըտ-
նում: Մենք կաշկանդիչ խումբն ենք վերցնում
այն պատճառով, վոր նա հակառակորդի հար-

ճակման ժամանակ կրում ե պաշտպանողական մարտի գլխավոր ծանրությունը:

Մենք արդեն գիտենք, վոր դասակը պաշտպանելու համար վերցնում ե իր ճակատով և խորությամբ մոտ 500 մետր մեծություն ունեցող շրջան:

Դասակի համար պաշտպանության շրջանի նշանակումը տեղի յե ունենում սովորաբար հետևյալ կարգով. վաչտի հրամանատարը գումարտակի հրամանատարի դիտակետի վրեկ տեղում ստանում ե նրանից տեղանքում կամ յեթե հնարավոր չե՝ քարտեղում վաչտի խընդիրը և պաշտպանության շրջանը: Դրանից հետո վաչտի հրամանատարը, յեթե ժամանակն ու պարագան թույլ են տալիս, հավաքում ե դասակների հրամանատարներին և նրանց հետ միասին ավելի հարմար դիտակետից կատարում ե իրեն հանձնված շրջանի հետախուզությունը, գնահատման ե յենթարկում այդ տեղանքը, այսինքը վորոշում ե այն բանը, թե ինչ կերպ լավ կլինի լուծել իրեն առաջադրած խնդիրը և ամենից հարմարը կլինի ոգտագործել կրակային միջոցները և դասավորել վաչտի կենդանի ուժը: Վճիռ կայացնելով, վաչտի հրամանատարը դասակներին տալիս ե խնդիրներ: Այդ խնդիրներում պետք ե ցույց տրվի՝ վաչտի ընդհանուր խնդիրը, դասակների խընդիրը, ի՞նչ շրջան պետք ե պաշտպանել և գընդակոծման շերտը (սեկտորը), հարևանների

առջևը յեղած մոտակա շերտում ի՞նչ մատույցներ և տեղական առարկաներ պետք ե գնդակոծվեն թևային կրակով, վո՞րտեղից ըստանալ փամփուշտները և ո՞ւր ուղարկել վիրավորներին:

Ստանալով վաշտի հրամանատարից խնդիր և բացատրելով այդ խնդիրը, հրաձգային դասակի հրամանատարը ջոկերի հրամանատարների հետ միասին կատարում ե իրեն տրված շրջանի և գնդակոծման շերտի սահմաններում գտնված տեղանքի կրակի վերաբերյալ խիստ ուշադիր ուսումնասիրություն: Այդ ուսումնասիրության հիման վրա դասակի հրամանատարը վորոշում ե, թե դասակի ինչպիսի կրակային միջոցները ինքը պետք ե ոգտագործի հակառակորդի խմբին հարվածելու համար, յեթե նրան հայտնվեն և տեղանքում այդ կրակային միջոցների տեղավորման վո՞ր կետերն ամենից ձեռնտու կլինեն կրակ վարելու և քողարկման (աննկատելի) համար:

Յեթե դասակին, բացի գնդակոծման վորոշ շերտից, նույնպես հատուկ խնդիր ե տրվում թևից գնդակոծելու հարևան շրջանի առջևի մեռյալ տարածությունը, այդ դեպքում դասակի հրամանատարն ամենից առաջ վորոշում ե, թե ձեռքի (յեթե այդպիսին տրված ե) կամ հաստոցավոր գնդացիրների վոր ջոկին պետք ե հանձնարարել կատարելու այդ կարևոր խնդիրը:

Յեթե հովիտը, ձորը կամ յերկայնակի

կրակ պահանջող մեռյալ տարածությունը, 800 մետրից մոտիկ չե, հաշված այն կետից, վոր տեղից նա պետք է գնդակոծվի, յեթե այդ մեռյալ տարածությունը ձգված է բավական հեռու, այդ դեպքում նրան գնդակոծելու համար պետք է անպայմանորեն նշանակել հաստոցավոր գնդացի:

Իսկ յեթե հարևան շրջանի առջևի մեռյալ տարածությունը չի ներկայացնում ընդարձակ շերտ, վորի գնդակոծումը չի պահանջում 800 մետրից ավելի կրակի հեռավորություն, այդ դեպքում գնդակոծման այդպիսի նպատակի համար կարող է նշանակվել ձեռքի գնդացի մեկ ջուկ:

Հարևան շրջաններին մոտիկ մատուցների համար խնդիր ունեցող այդ գնդացիները կոչվում են «դաշունահար գործողության» գնդացիներ: Այդ գնդացիները տեղավորվում են անպայմանորեն խիստ կերպով քողարկվելով տեղանքի ծալքերում կամ տեղական առարկաների (դար ու փոսերի, մացառների և այլն) յետևը, վորոնք ճակատի կողմից հանդիսանում են հակառակորդի հայացքից և կրակից պաշտպանելու ծածկարաններ:

Իր տեղավորման վայրը հակառակորդին շուտ ցույց չտալու համար, դաշունահար գործողության գնդացիները կրակ են բացում միմիայն այն մոմենտին, յերբ հակառակորդը հասնում է տեղանքի իր կողմից գնդակոծվող

շերտին: Յեթե դաշունահար գործողության
գնդացիին ավելի շուտ կրակ բանա (դեպի այլ
նշաններ), նրան հակառակորդը կնկատի, հրե-
տանու կրակը նրան կոչնչացնի և նա չի կարող
իր վրա դրված խնդիրները կատարել:

Գնդակոծման շերտում յեղած բոլոր կեն-
դանի նպատակները վոչնչացնելու համար մաս-
նակցում են դասակի կրակի բոլոր միջոցները:
Այդ կրակային միջոցներին են վերաբերում
ձեռքի գնդացիները (հաստոցավոր գնդացի, յեթե նա տրված է վաշտից, վորովհետև այժմ
դասակում հաստոցավոր գնդացի չկա), նռ-
նաձիգներ, գլխավորապես ավտոմատով կամ
տեսողական նշանոց ունեցող հրացաններով
զինված լավագույն հրաձիգներ և հրաձգային
ջոկեր, յեթե նրանց նույնպես տրվում է կրա-
կի խնդիր: Յուրքանչյուր կրակային միջոցին
դասակի հրամանատարը տալիս է կատարելա-
պես վորոշակի խնդիր և տեղավորման վայր:

Հետևակի մեր մարտական կանոնագիրքն
ասում է, վոր հրաձգային ջոկն իր շրջանի
պաշտպանության համար պետք է առաջին
հերթին ոգտագործի գնդացիներն ու նռնակ-
ները: Հրաձգային ջոկերը տեղավորվում են
գլխավորապես հակառակ լանջերում (դեպի
մեր թիկունքի կողմը դարձած բարձունքների
լանջերին) և ոգտագործվում են գրոհների
համար:

Սակայն ի՞նչ խնդիրներ կարող են կատարել հրաձգային և դնդացրային ջոկերը, նրանք ի՞նչ տեղ կարող են գրավել դասակի մարտակարգում՝ պաշտպանության ժամանակ:

Հրաձգային ջոկեր. — Դասակի հրաձգային ջոկերի գլխավոր խնդիրն և արագ հակահարված հասցնել դասակային պաշտպանության շրջանը ներխուժած հակառակորդին: Ուստի հրաձգային ջոկերը տեղավորվում են դասակի պաշտպանության շրջանի ներսում՝ (խորությամբ) ծածուկ տեղերում (հակառակ ծալքերում և տեղական առարկաների յետև), վորտեղից հարմար կլինի հակադրոհի անցնել դասակի վորևե կետի վրա, վորը հակառակորդի կողմից խլվել կարող է:

Յեթե հրաձգային ջոկերը նախանշանակված են միմիայն այդ խնդրի համար, այդ դեպքում գոյություն ունեցող ծածկարանների համեմատ նրանք կարող են տեղավորվել կամ միասին կամ յուրաքանչյուր ջոկն առանձին:

Մենք արդեն ասացինք, վոր բոլոր հրաձգային ջոկերը կամ նրանց մի մասը կարող են ոգտագործվել իրրև կրակային ուժ: Սակայն ի՞նչ դեպքերում հրաձգային ջոկը դառնում է կրակային ուժ: Կարող են լինել այդպիսի մի քանի դեպքեր:

Առաջին դեպքը. — Յերբ պաշտպանության շրջանի առաջին տեղանքը կտրտված է, նրա

ներա վրա յեղած բարձրութիւնները և տեղական առարկաները դասակի գնդակոծման շերտը բաժանում են մի քանի նեղ տեղամասերի, վորոնց գնդակոծման համար պահանջվում է հրաձգային դասակում յեղած գնդացիներից յերկուսից ավելի գնդացի:

Յերրորդ դեպքը.—Յերր հրաձգային ջոկերն ոգտագործվում են իբրև կրակային ուժ՝ դասակային գնդացիներից մեկի փոխարեն, վորը հասուկ խնդիր է ստացել գնդակոծելու հարևան շրջանի մոտի մատուցները:

Յերրորդ դեպքը.—Դասակի այն հրաձգային ջոկերի կրակային պաշտպանության համար, վորոնք հակահարված են հասցնում դասակի պաշտպանության շրջանը ներխուժած հակառակորդին:

Չորրորդ դեպքը.— Մարտի ժամանակ շարված գնդացիին փոխարինելու համար:

Կրակային խնդիրների կատարման համար նախանշանակված հրաձգային ջոկերը տեղավորվում են դասակի պաշտպանողական շրջանի առջևի յեզրի վրա աչնպես, վոր այդ տեղերը լինեն վաշտային հաստոցավոր գնդացիների գնդակոծման շերտի սահմաններից դուրս:

Ձեռքի գնդացիների ջոկերը.—Ձեռքի գնդացիների հիմնական խնդիրն է 1200 քայլից (800 մետր) վոչ ավելի հեռավորութիւններից հարվածել հարձակվող հակառակորդի գնդացրային և հրաձգային խմբերին,

գլխավորապես նրանց առաջ շարժվելու մոմենտին: Ձեռքի գնդացիներին համար դասակի հրամանատարը կրակային կետեր և ընտրում սովորաբար պաշտպանողական շրջանի առջևի յեզրի վրա այնպես, վոր նրանք չխանդարեն յետևում տեղավորված հաստոցավոր գրնդացիներին կրակին:

Ձեռքի գնդացիները ծածուկ գրության մեջ մնում են այնքան, մինչև վոր հակառակորդը մոտենում և մոտավորապես 1200 քայլ (800 մետր) հեռավորության վրա և հրաձգության համար դիրք են գրավում միմիայն կրակ բանալու սկզբին:

Հաստոցավոր գնդացիի խնդիրն և հարվածել հակառակորդին՝ կրակի հեռավոր, միջին և մոտիկ հեռավորությունների վրա, գլխավորապես այդ նպատակներին մոտենալու մոմենտներին:

Հաստոցավոր գնդացիի համար տեղ և ընտրվում, նայած մատուցների կարևորությանը, պաշտպանողական շերտի մոտ:

Հաստոցավոր գնդացիի գնդակոծման շերտը նշանակվում և կամ տեղական առարկաներով, յեթե կան այդպիսիները, կամ թե դասակի հրամանատարի կարգադրությամբ տրվող նշաններով (նշանաձողերով), այն դետքում, վորոնք դասակային շրջանի առջևի յեզրի կրակային կետերն ապահովում են հաստոցավոր գնդացիի կրակի հարվածից: Այդ նշանները

նույնպէս չպետք է նկատելի լինեն հակառակորդին:

Նռնանետներ. — Հետեւակը հրացանի նռնակներ նետելու համար ունի նռնանետներ: Նռնանետներին կարող են խնդիրներ առաջադրւիլ կամ հակառակորդի խմբերին հարվածելու 400 մետր (600 քայլ) հեռավորութեան վրա՝ հաշված պաշտպանողական շրջանի առջևի յեղրից, կամ գնդակոծելու դասակի կրակային կետերը, յերբ հակառակորդը դրանց գրավի:

Նռնանետները սովորաբար դասավորւում են յերկու-յերեք նռնանետը միասին կամ մեկ-մեկ: Խմբովին դասավորւելու դեպքում՝ նռնանետները գրավում են այնպիսի տեղ, վորտեղից հնարավոր լինի հրացանային նռնակներ նետել կրակային կետերի վրա, յեթի հակառակորդը դրանց գրավի:

Լավագույն հրաձիգներ. — Իրանցից դասակում կարող են լինել մի քանիսը: Նրանք զինված են ավտոմատներով և տեսողական կամ սովորական նշանոց ունեցող հրացաններով: Լավագույն հրաձիգներին խնդիր է տրւում մինչև 600 մետր (900 քայլ) հեռավորութեանից դիպուկ կրակով հարվածել հակառակորդի գնդացրորդներին կամ նրանց պետերին: Լավագույն հրաձիգների տեղավորման վայրը պետք է լինի խստորեն քողարկված: Բացի դրանից, լավագույն քողարկման համար լավա-

դույն հրաձիգներին տրվում են խալաթ-քո-
ղարկներ:

Դասակի հրամանատարը, յեթե դասակին
տրված են նռնանետներ, դասավորում է նրանց
կամ հակահարվածի համար նախանշանակված
հրաձգային ջոկերի առջևում, կամ թե կրա-
կային գործողության համար նշանակված հը-
րաձգային ջոկերի թևերում:

Առաջին դեպքում նռնանետները դրվում են
զույգ-զույգ արանքներում (միջանցներում)
հրաձգային ջոկերի տեղավորումից 60-80 մե-
տրի (90-120 քայլ) վրա, վորպեսզի կարելի լի-
նի կրակի տարափով շփոթություն քցել ներ-
խուժող հակառակորդի շարքերը, այն մոմեն-
տին, յերբ հրաձգային ջոկերն անցնում են
հակահարձակման:

Յերկրորդ դեպքում հրձիգները դրվում են
հրաձգային ջոկի թևերում, վորպեսզի կարելի
լինի կրակի տարափով յես շարտել մոտեցած
հակառակորդին, վորը հրաձգային խրամատից
40-50 մետր (60-75 քայլ) հեռավորության
վրա յե: Յերկու դեպքում ել հրձիգները դուր-
ծում են հրաձգային ջոկերից անբաժան:

Մենք մանրամասնորեն բացատրեցինք, թե
ինչ խնդիրներ կարող են առաջադրվել և ինչ
տեղ ե դրավում յուրաքանչյուր ջոկ և յուրա-
քանչյուր կրակային միջոց դասակի մարտա-
կարգում պաշտպանության ժամանակ:

Այժմ տեսնենք, թե ինչպես ե կազմվում
մարտակարգը:

Յեթե պարագան թույլ ե տալիս, դասակի
հրամանատարը տեղանքն ուսումնասիրելուց
հետո հավաքում ե իր շուրջը (ծածուկ տե-
ղում, վորտեղից, սակայն, յերևում ե պաշտ-
պանության շրջանը) դասակի բոլոր մարտիկ-
ներին և ցույց ե տալիս նրանց այն ուղղու-
թյունը, թե վորտեղից ե սպասվում հակառա-
կորդը և յերբ կարող են հայտնվել իր առա-
ջավոր մասերը, վորտեղ են տեղավորվում հա-
րևան մասերը և ինչ խնդիրներ ունեն նրանք,
ինչ ուղղությամբ կարող են գնալ առջևից ի-
րենց ուղարկած մասերը (հետախու-
զություն և պահպանություն), բացատրում ե
իր վաշտի և դասակի խնդիրը, ցույց ե տալիս,
թե վորտեղ պետք ե գտնվի դասակի փամփշտի
կետը և ինչ ազդանշանով պետք ե փամ-
փուշտներ պահանջել, վորտեղ պետք ե տե-
ղավորվի վաշտի վիրակապության կետը, ուր,
ինչ ճանապարհներով պետք ե ուղարկել զին-
վորներն ու գնդերով վնասվածներին և վեր-
ջապես իր և տեղակալների գտնվելու տեղը:

Յեթե պարագան թույլ չի տալիս հավա-
քել դասակի բոլոր մարտիկներին, դասակի
հրամանատարը խնդիրը բացատրում ե ջոկերի
հրամանատարներին, իսկ նրանցից յուրաքան-
չյուրն ել՝ իր ջոկին:

Մարտիկներին դասակի խնդիրներն ու վը-

Ճիւղը բացատրելուց հետո, դասակի հրամանատարը, թողնելով նրանց մի ծածուկ տեղում, ջոկերի հրամանատարների, նռնանետների և ընտրված լավագույն հրաձիգների հետ միասին հետևողականորեն անցնում է նրանց համար ցույց տրված կրակային կետերը և յուրաքանչյուր կրակային կետից խնդիր է տալիս դասակի այն կրակային միջոցին, վորը կարող կրակ վարել այդ կետից:

Ի՞նչ պետք է բովանդակի իր մեջ կրակային միջոցներից յուրաքանչյուրին տրվող կրակային խնդիր: Նա պետք է իր մեջ բովանդակի վորոշ ցուցումներ յուրաքանչյուր զնդացրային և հրաձգային ջոկի (յեթե վերջինս ոգտադործվում է իբրև կրակային ուժ), նռնանետների խմբի կամ առանձին նռնանետի համար: Յեւ պետք է ցույց տրվի, թե ինչ կետերից պետք է կատարվի ջոկի կրակը, վորտեղ պետք է գտնվի ջոկը կրակը բանալուց առաջ. զնդակոծության շերտը (սեկտորը) կամ կրակային միջոցներից յուրաքանչյուրի կրակի ուղղությունը, հաւառակորդը. վոր բնագծին մոտենալիս ջոկը կամ նռնանետները պետք է կրակ բանան. ո՞ւմ կարգադրությամբ պետք է կրակ բանալ,—դասակի՞, թե ջոկի հրամանատարի,—ի՞նչ նշաններ պետք է տրվեն դրա համար, ինչպես կապ պահպանել հարևանների հետ և ով, ում հետ:

Հրաձգային ջոկերին, յեթե նրանք նշա-

նակված են հակահարմարած տալու համար, խընդրում պետք է ցույց տրվի՝ ծածուկ տեղավորման վայրը յուրաքանչյուր ջուկի համար, յեման կետերը, վորտեղից պետք է վարել հակազրոհը յետ գրավելու համար հակառակորդի կողմից գրավված մեր վորևե կրակային կետը:

Հրաձգային ջուկերը, յեթե նրանք նշանակված են հակազրոհների համար, անհրաժեշտ է միացնել և դարձնել մեկ հարվածային խումբ՝ դնելով նրան դասակի հրամանատարի ոգնականի հրամանատարության տակ: Յեթե ջուկերը միացած են, դասակի հրամանատարը ցուցումներ է տալիս վոչ թե յուրաքանչյուր հրաձգային ջուկին առանձին-առանձին, այլ՝ իր ոգնականին, վորը համաձայն իրեն տրված ցուցումների կազմում է հարվածային խմբի գործողությունների պլանը: Այդ խմբի հսկող-զրոհը կատարվում է նրա պետի (դասակի հրամանատարի ոգնական) նախաձեռնությամբ՝ համաձայն մշակված պլանի: Այդ գրոհը կարող է կատարվել կամ այն մոմենտին, յերբ հակառակորդը գրավում է դասակի վորևե առաջավոր կրակային կետը, քանի դեռ հակառակորդը չի կարողացել այդ կետին մոտեցնել իր գնդացիները, կամ այն մոմենտին, յերբ հակառակորդը ներս է խուժել դասակի կրակային կետերի միջանցները (արանքները):

Դասակի հրամանատարի տեղը.—Վոր

տեղ պետք է լինի դասակի։ Հրամանատարը հարձակողական մարտի ժամանակ։ Պարզ է, վոր նա պետք է լինի այնտեղ, վորտեղից նրան հարմար է ղեկավարել դասակը և հակառակորդի գործողություններն այն շերտում, վորը նշանակված է դասակի գնդակոծման համար։ Այն տեղը, վորտեղ մարտի ժամանակ գտնվում է դասակի հրամանատարը, վորտեղից ղեկավարում է դասակի գործողությունները, կոչվում է հրամանատարական կետ։

Կրակային կետի և հարվածային ջոկերի (հակադրոհի համար նշանակված ջոկերի) հետ մշտական կապը պահպանվում է գլխավորապես ազդանշաններ տրվելով։ Ուստի դասակի հրամանատարն իր հրամանատարական կետը վորոշելիս պետք է նկատի ունենա այն հանգամանքը, վոր այդ կետից լավ յերևան կրակային կետերն ու հարվածային ջոկերի տեղավորմանը մոտիկ դրվող դիտողները։ Ազդարարները տեղավորվում են այնպիսի տեղերում, վոր հակառակորդը չկարողանա նկատել տրվող ազդանշանները և վորպեսզի ազդաշնանները լավ յերևան այդ ազդանշաններն ընդունող դիտողներին։

Յեթի յենթադրվում է կապը պահպանել լրատարների միջոցով, այդ դեպքում առանձին ուշադրություն պետք է դարձվի դասակի հրամանատարի հրամանատարական կետի և դատակային պաշտպանության շրջանի կրակային

կետերի միջև յեղած ճանապարհների ընտրութեան վրա: Դրա համար պետք է ոգտագործել տեղանքի ամեն մի ծալք—առունները, մացառուտը, դաշտերի միջնակները, բարձր խոտը և այլն:

Պաշտպանութեան ժամանակ դոյութուն ունեցող մարտակարգի խնդիրը վերջանալու համար, մի փոքր խոսենք ճարտարադիտական աշխատանքների մասին, վոր պետք է կատարել պաշտպանողական շրջանը դրավելիս:

Պաշտպանութեան շերտի ամրացումը.— Հակառակորդի հարձակումը կանդ առնել տալու և դրանով իրեն հակառակորդի համեմատութեամբ ավելի ձեռնտու պայմանների մեջ դնելու համար, անհրաժեշտ է այն տեղանքը, վորի վրա տեղավորված են կրակային միջոցները, հարմարեցնել այնպես, վոր ծածկարան հանդիսանա հակառակորդի կրակից և դիտողութուններից պաշտպանվելու համար:

Դրան հասնել կարելի յե՝ տեղանքի բոլոր ծալքերի ու տեղական առարկաների (առուններ, բարձրութիւններ, քարե պատեր, հողաթմբեր և այլն) ոգտագործումով՝ նրանց յետևը կամ նրա մեջ տեղավորելով կրակային միջոցները, 2) խրամատներ, խրամուղիներ քանդելով և արհեստական խոչընդոտներ (լարափակոցներ, արգելանտառներ և այլն) կառուցելով, յեթե տեղանքը բնական ծածկարաններ չունի: Տեղանքին այդ կերպ հարմարվելը

բաժնականին ուժեղացնում և պաշտպանութ-
յունը: Ուստի դասակի հրամանատարը, բա-
ցի ջոկերի տեղավորման համար նրանց տեղե-
րը և նրանց վրա դրվող կրակային կամ հար-
վածային խնդիրները ցույց տալուց, ցույց և
տալիս, թե յուրաքանչյուր ջոկ ինչ ճարտա-
բազիտական աշխատանք պետք և կատարի,
յերբ պետք և սկսել այդ աշխատանքները և
յերբ վերջացնել: Դասակի հրամանատարը ջո-
կերին խնդիրներ և վորոշում և տալիս՝ թե
վորտեղ և ինչ լայնությամբ և խորությամբ
պետք և կոտորել անտառը կամ մացառուտը
(յեթե այդպիսին կա), վորպեսզի կարելի լի-
նի լավ տեսաչք ջան և զնդակոծում ստեղծել,
ինչ տեսակի խրամատներ կամ բներ և պահանջ-
վում վորել և ինչպես պետք և նրանց քողարկել,
հարկա՛յ՞ ո՞ր և արդյոք պատրաստել և ինչպիսի՞
ծածկարաններ պատրաստել հակառակորդի
դետնամերձ և դադաթնահար կրակի դեմ (հը-
րակնատներ, ծածկեր, շքաբաններ), վորտե-
ղից պահեստի և կեղծ խրամատներ բանալ:

Արհեստական խոչընդոտներն իրենց քո-
ղարկմամբ հանդերձ և խրամուղիները կառու-
ցում են հրաձգային ջոկերը կա՞ հարվածա-
յին խմբից նշանակվող զորամասերը՝ սա-
կրավոր-քողարկու հրահանգիչների ղեկավա-
րությամբ, վորոնք պետք և ուղարկվեն զնդի
սակրավոր-քողարկու դասակից:

1. Ի՞նչ դեպքերում հետևակը պետք է քաշարկվի:

2. Ի՞նչ նշանակություն ունի տեղանքը պաշտպանության համար:

3. Ի՞նչ է նշանակում պաշտպանության շրջան:

4. Ինչպե՞ս պահպանել պաշտպանության մեկ շրջանի կապը մյուսի հետ:

5. Ինչպե՞ս են բաշխվում ուժերն ու միջոցները պաշտպանության շրջանում:

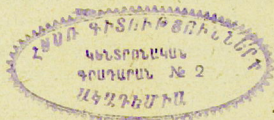
6. Ի՞նչ է նշանակում դաշունահար դընդացիներն և յե՞րբ են նրանք դործում:

7. Յե՞րբ են հրաձգային ջոկերը պաշտպանության ժամանակ ոգտադործվում իբրև կրակային ուժ:

8. Ի՞նչ պետք է անի ամենից առաջ դատակի և ապա ջոկի հրամանատարը, ստանալով մարտական խնդիրը:

9. Ինչո՞վ և ի՞նչ կերպ է կապ պահպանվում կրակային կետերի հետ:

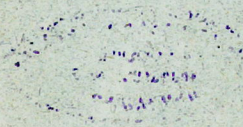
10. Ի՞նչ է նշանակում կրակային կետեր:

143
9162 20 400.

A $\frac{I}{4177}$

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0038937